

A sajtó lélektanához.

— jegyzetek az újságról és az újság-írásról. —

— **Második és befejező közlemény.**”) —

5. A sajtó korrupciója.

Magán a publicitáson, az egészen legitim, nyíltan csinált és csaknem teljesen kifogástalan hirdetés-üzleten kívül háromféle dolgot szokás a sajtótól vásárolni:

1. dicséretet,
2. elhallgatást,
3. az igazságnak, a becsületes meggyőződésnek, a közérdeket szolgáló ítélkezésnek az ellenkezőjét: közgazdasági cikkekben, riport-cikkekben, vezércikkekben.

Az első ellen alig lehet szólni. Ha az új bárók és új udvari tanácsosok becses életrajzukat sokszorosítva kívánják a közönség elé terjeszteni, ne sajnáljanak érte egy kis pénzt. Amikor nyilvánvaló dolog, hogy a báróságokat és udvari tanácsosságokat pénzért árusítják, amikor tehát odafenn üzletnek tekintik azt, ami üzlet és amire eddig is csak a régiség rakott tiszteletet gerjesztő patinát, nevetséges volna, ha az újságok, ha üzleti vállalkozások ilyenkor finyássági görcsbe esnének. Amikor cégéres tökfilkókról politikai tekintetek és más tekintetek miatt napról-napra az áhítat hangján kell írni, nevetséges volna, ha a báró úr nem kaphatna a pénzéért néhány jó szót. Ebben az üzletben egy van, ami kifogásolható, az, hogy nem üzik elég nyíltan. Ha nyíltan és bevallottan üznék, ha nyilvánvaló volna, hogy a báró úr épen úgy tartozik a — sokszor üzleti érdekeit is szolgáló — dicsérő sorokért az obulusokat lefizetni, mint a Van Houten kakaó, akkor ez az üzlet majdnem olyan korrektté válnék, mint a hirdetési üzlet. Megütközni csak az ütközhetnék meg rajta, aki templomi szószéknek tekinti az

*) Az első közlemény e szemle márciusi számában jelent meg.

újságot, ahelyett, hogy üzleti vállalkozásnak tekintené, aki kinyilatkoztatás gyanánt olvassa a nyomtatott írást, ahelyett, hogy gyenge és gyarló emberi szó gyanánt olvasná.

. . . Meg lehet vásárolni azután a sajtó hallgatását. Hallgasson olyankor, amikor lármát kellene ütnie. Itt kevés a mentség. Még kevesebb ott, ahol hazugságokat vásárolnak meg a sajtótól.

Meg kell azonban mondani, hogy erre kevés a példa. A leglazább erkölcsű újságok is ritkán vállalkoznak rá, hogy — politikát kivéve, ahol amúgy is folyton hazudni kell — nyilvánvaló, legtöbbször a legnaivabb ember számára is átlátszó hazugságok ódiúmát magukra vegyék. Igazi közérdek ellen ritkán ír az újság; legfeljebb hallgat róla.

Ez is elég súlyos. Két meggondolás enyhíti azt az ítéletet, amelyet a rút elhallgatásokról mondanunk kellene. Az egyik az, hogy nagy visszaéléseknél, nagy panamáknál, úgynevezett nagy disznóságoknál a legritkább esetben sikerül a teljes elhallgattatás. A megvásárolhatóságnak van egy határa; ezen a határon túl nyugtalankodni kezd a sajtó, egy újság belefúj a vészkiáltásba és a többi követi. (Igaz, hogy az azután nagyon nagy disznóság legyen.) A másik meggondolás az, hogy a sajtó megvásároltsága magában még sohasem tett lehetővé semmiféle visszaélést. Előbb a parlamentnek, városi és megyei közgyűléseknek, tisztviselői karoknak kell hallgatniuk és csak azután jön a sajtó hallgatása. A Panama-csatorna emberei előbb vették meg a politikusokat, azután a sajtót.

A sajtó a gazdasági és politikai erők megosztásának a hűséges tükre. Ha a sajtó visszaéléseket hallgat el, akkor azokat a visszaéléseket valószínűleg a sajtó hallgatása nélkül is elkövették volna, mert előbb vásárolják meg a parlamenteket és a városi közgyűléseket ... Tessék visszagondolni egy-két igen felháborító üzletre, telekcserékre, üzemmegváltásokra; az újságok egyszer-kétszer makacsul lármáztak, de teljesen hiába. Előbb vásárolják meg a parlamenteket és a városi közgyűléseket . . . Ha a sajtó hallgat, akkor valószínűleg nem is volna ereje az üzletkötést meggátolni. A közvélemény érzékenysége és ereje kisebb volna, mint azoknak a tőkéknek, politikai és gazdasági hatalmaknak az ereje, amelyek az üzletet meg akarják csinálni. Hozzá kell még tenni, hogy a legtöbb panama csak az emberek érzése szerint panama, hogy forma szerint legtöbbször korrekt üzlet, és hogy piszkos titkocskáit csak olyanok ismerik, akik gondosan hallgatnak róla. Hogy tehát könnyen becsukhatják rágalmazásért azt, aki tolvajt kiabál. Végül, hogy a közvélemény a legritkább esetben hálás a tolvajkiabálásért, hogy támogatással ritkán

fizet érte, és hogy viszont a nagy zsákmányolásra induló tőkének a — szervezetlen, sohasem eléggé öntudatos és rettenetes nehezen megmozduló — közvéleménnyel szemben ezer eszköze van a bosszúállásra.

És így, ha szubjektíve semmi mentség nincs azok számára, akik hallgatásért pénzt fogadnak el, objektíve újra csak meg kell állapítanunk azt, hogy a sajtó nem lehet jobb, mint az a társadalom, amelyben él, hogy a sajtó nem emelkedhetik a környezetének, a talajának, a levegőjének a morálja fölé, hogy a gazdasági erők eloszlásának, a közvélemény érettségének, kulturális fejlődöttségének, politikai iskolázottságának a hű tükre. A kiadók számára nincs mentség, a sajtó számára van.

Hogy az elhallgattatásra való alkalmakat némelyik újság azután keresi, az természetes. Minél fejlettebb azonban a sajtó, minél erősebb, minél centralizáltabb, annál kevésbé válik az elhallgattatásra való hajlandóságból revolverezés. Az az újság, amelyik illegitim mellékjövedelmek nélkül is megél, amelyiknek az előfizetési pénzek és a hirdetési jövedelmek is fejedelmi hasznot hajtanak, az nem fog folyton panamák után szaglászni, hogy legyen mit elhallgatnia.

A magyar sajtóban a termelés teljes anarchiája dühöng. A magyar állapotok teljes züllöttsége és a magyar viszonyok teljes ziláltsága okozza, hogy Budapesten sokkal több lap van, mint amennyi az előfizetőiből megélhet. A szegénység oktalan költekezése ez, az ország szegénységének esztelen, rémült, kapkodó pazarlása. Hogy itt buzgóbban szaglász elhallgatandó panamák után egyik-másik újság, annak ez a szomorú szegénység az oka. A termelésnek ez a sajtóbeli anarchiája óriási krachchal fog — talán nemsokára — végződni. Elhull a fergese; és akik megmaradnak, azok nem fognak a bankdirektorokhoz menni, hogy hallgattassák el őket. Hanem — megvárják, míg a bankdirektorok mennek hozzájuk . . .

(Ami a kormány szubvencióit illeti, meg kell ismételnünk ezt: az a lap, amelyik szőröstül-bőröstül eladta magát, elpusztul; és amíg — bár bőséges ellenszolgálatokért — egy jól adminisztrált lap támogatja a kormányt, addig bizonyos, hogy a közönség hangulata még nem ellenzéki hangulat.)

Ami pedig a bankok állandó pausáléit illeti, ezek nem olyan tisztességes üzletek, mint ahogy a lapok néha írják, de nem is olyan tisztességtelenek, mint ahogyan professzionátus kártyások képviselőházi beszédekben elpanaszolják. Ez az üzlet egyrészt csak gazdaságilag fejletlen országban virágozhatik; másrészt a bankok tudják, miért fizetnek, harmadszor a pausáléknak igazán meglehet bocsátani, mert a nagy visszaélések elhallgatására a pausálé nem elég. Azért — külön fizetség jár.)

Segíteni pedig mindezen nem segíthet más, mint a haladás, a jövő. Amint a sajtó ízléstelenségeinek a kiirtását csak a közízlés emelkedésétől lehet várni, épen úgy csak a politikai érettség fejlődésétől, a gazdasági tudás terjedésétől, a demokratikus társadalmi rendtől, a közönség éber ellenőrzésétől és világos kritikájától lehet várni a sajtó (és a parlament és a magisztrátus) korrupciójának a kiirtását. A siralmasan kritikátlan közönséget ízléstelenségekkel lakatják jól. Az iskolázatlan közvéleményt becsapják. Minden közönségnek és minden közéletnek — óh halhatatlan, bölcs, öreg mondás — olyan sajtója van, mint amilyent megérdemel.

6. Az újságíró.

A sajtó a közönség nevelését egy irányban egészen elvégezte már. A publikum ki van tanítva róla és minden újságolvasó tud két dolgot: hogy az újságíró nem okvetlenül borzas, nagy nyakkendős, tisztátlan gallérú és mindig adós maradó fiatalember, és hogy a sötét tekintetű dzsentlmen, aki bekopogtat hozzád és azt mondja, hogy ha nem fizetsz neki ötven koronát, kiírja, hogy viszonyod van a lányod nevelőnőjével, az egészen bizonyosan nem újságíró; bátran kirúghatod és még bátrabban átadhatod egy rendőrnek.

A revolverezés, az a bizonyos mocskos kis manőver, amelynek a nyíltságától és arcátlanságától maga ez a kulturhistóriai név is származik, szinte egészen kipusztult a sajtóból. Újságírók voltaképen sohasem is úzték; egy-két desperado — legtöbbször csak az újság környékén élő emberek — vetemedtek rá. A sajtó elterjedtsége, az, hogy a sajtó kitanította a közönséget a revolver-ember kirúgására, az, hogy mindenki betelefonozhat magához a szerkesztőhöz és megkérdezheti: „Az úr küldte-e hozzám ezt a kócost”, szinte tökéletesen kiirtotta az aljas, kicsi revolverezést.

Őszintén meg kell mondani, hogy van egy másik oka is ennek a kipusztulásnak. Az újságíró is ember; az ember pedig gyenge és gyarló és szívesen elhallgattatja a lelkiismeretét, ha igen szegény és ha egy igen nagy jóllakásról van szó. A revolverezés kipusztulása összefügg az újságíró anyagi helyzetének a javulásával. Az újságírók egy része gógócs úr, aki pofonütné azt, aki azzal az inszinuációval közelednék feléje, hogy akármennyi pénzért inkorrekt dolgot cselekedjék. Azonkívül a legtöbb újságíró soha nem is kerül abba a helyzetbe, hogy — amint mondani szokás — panamázzon. Az újságírónak a saját lapja üzleteihez is legtöbbször csak annyi köze van, hogy néha felháborodik rajta és a szégyenletes elhallgatásokon igyekszik enyhíteni.

A verseny élesedése, az újság-üzem megnagyobbodása felszök-tette a jó újságíró értékét. A lapok elszaporodása megalapozta a kere-set biztosságát is. A jó újságírót nemcsak jól fizetik, hanem legtöbbször kapnak is rajta, és kevés eset van rá, hogy igazán jó újságíró hosszabb ideig állás nélkül lett volna. A sokat emlegetett és kínos ostobán emlegetett bohém tehát eltűnt, és jött a helyébe egy jól öltözködő — sokszor velszi hercegi eleganciával öltözött — komoly, számláit pontosan fizető, szerény és megbízható úr, akiben titánkodásnak nyoma sincs, akiben azonban annál több a rendszeretet és a kötelességtudás.

A régi újságíró-romantikából annyi maradt meg, hogy az újságírók egy része éjjel dolgozik és nappal alszik; de aki tudja, hogy mennyi újságíró van már, aki nem is dolgozik éjjel, és aki tudja, hogy az az éjjeli munka milyen kevéssé jár az erkölcsök lazaságával, hogy hány az antialkoholista az éjjel dolgozó újságírók között, és hogy az éjjeli munkája után kávéházba betérő újságíró mennyivel inkább iszik egy csésze fehér kávéval habbal, mint holmi agyvelőroncsoló abszintet, az tudja, hogy ez az éjjeli munka sokkal kevésbé demoralizáló, mint — mondjuk — a számtisztek munkája, amely után a sörházba visz az út.

Ami kevés romantika még a szerkesztőségben van, azt többnyire az írók viszik oda, az írók, akik Magyarországon még szinte kivétel nélkül újságírók is, akik kivételes helyzetet tudnak maguknak egy-egy redakcióban teremteni és akik a maguk életét néha szabálytalanul, kisebb-nagyobb explóziókra rendezik be. Maga az újságíró: pontos, rendes és rendszerető ember. És amilyen mértékben szorul ki az irodalom az újságból és amilyen mértékben válik lehetségessé, hogy az író írói munkából — újságírói munka nélkül — megéljen, abban a mértékben száll el az újság-műhelyekből a régi romantika minden maradványa.

Az írók pedig — ez nekik is használ, az irodalomnak is, «íz újságnak is — kivonulnak a szerkesztőségekből. Lassanként kétféle ember marad benn: riporter és újságszerkesztő-, rovatszerkesztő-hivatalnok. Még a nagy publicisták, a költő-vezércikkírók is kiszorulnak a napisajtóból. A legtöbb lap egyenesen arra törekszik, hogy az ítéletet mondó cikkeit — különösen a politikaiakat — uniformizálja. Mindegyik lapnak megvan a maga iskolája: az egyik csendes nagyképűségű liberalizmust, a másik áhítatos, nemzeti izzást akar minden vezércikkében. És megkapja. Négy-öt ember írja a vezércikkeket és a viláért sem lehet őket egymástól megkülönböztetni. Egyik napon éppen olyan nagyképű és langyos, vagy ájtatos és csendesen izzó a cikk, mint másnap.

Egyre inkább a lap beszél, egyre kevésbé az ember. A nagy publicista-költők kiszorulnak a lapból. (Kivétel néhány politikus-publicista, aki a maga képére teremt egy lapot és akivel azonban áll és bukik az újság.) A publicisztika hőskora — legalább a napisajtóban — elmúlt. Az újság maga akar beszélni. És legfeljebb ünnepnapokon enged szóhoz jutni egyéniséget.

Maradnak tehát a riporterek és a szerkesztő-hivatalnokok. Ebben a két kategóriában azonban tengersok a változatosság és ebben a két kategóriában még mindig — vagy itt csak igazán — szóhoz jut az ügyesség, az ötletesség, a tudás, az újságíró-zseni. Le merem írni, hogy újságíró-zseni, mert csak Luigi Barzinire kell hivatkoznom, és világos, hogy a riport lehet fejedelmi intelligenciájú, sugárzó szépségű, elragadóan művészi és tudományosan pontos. A riportban lehet csudákat produkálni; és a szerkesztésben is. A szerkesztői ötletesség néha egy hadvezér nagy stílusát egyesíti egy nagy bankár gyorsaságával és éleslátásával; egy-egy rovatvezető néha iskolát nyithatna politikusok és diplomaták számára.

Igaz: sokszor felszínes az újság. De a redakciókban végre nem ülnek orvosprofesszorok és földmértan-tanárok, és egy-egy szakkifejezés néha hibás helyre kerül orvosok és mérnökök óriási gaudiumára; de minél inkább differenciálódik az újságcsinálás, minél inkább szerkesztő-hivatalnokok kezébe kerül a munka, annál inkább bizonyos, hogy minden újságot a hozzá alaposan értő szakember dolgoz fel a közönség számára.

Mínthogy azonban a gyorsaság nem mindig engedi meg, hogy az újság-anyag a maga emberéhez jusson és mínthogy annyi ezerféle történés van, hogy az ezredrésze számára sem lehet teljes nyugodtsággal egy bizonyos szakembert kijelölni, az újságíró első kvalifikációja ez: ne legyen olyan esemény, ne jelentkezhessek olyan ember, ne juthasson a kezébe olyan könyv, amelyről intelligensen, művelt embereket nem botránkoztatóan, csinosan ne tudna referálni, amelyről ne tudna formás és nagy dolgokban nem hibázó (t. i. a maga közönsége szemében nem hibázó) ítéletet mondani, amelynek nagy vonásokban a múltját és — ha eseményekről van szó — csaknem pontosan a következményeit meg ne tudná jelölni. És ismerje fel eseményekben és emberekben az érdekesebbet, a további eseményeket és érdekes cselekedeteket ígérőt; lássa meg az együgyű táviratban és a szimpla tudósításban a szenzációt; ismerje fel a közömbös beszédben a vihart ígérő bejelentést.

Alapos tudásra nincs szüksége; de szüksége van arra a képességre, hogy akármilyen tudás-mezőn gyorsan tájékozódjék. Hogy egy

vaskos könyvet egy óra alatt elolvasson és egy félóra alatt olyan cikket írjon róla, amelyben minden benne van, ami a vaskos könyvből a közönséget érdekelheti. Részletismeretre nincs szüksége, de ismernie kell minden eseménynek és minden embernek a vonatkozásait: politikai eseménynek az előzményeit és haldokló zene virtuózok múltját egyformán. Nem kell, hogy nagyon ismerje Albániát, de tudnia kell, hogy tíz éves, csendes küzdelem és makacs fegyverkezés folyik érte; és készen kell rá lennie, hogy egy nap alatt — ha szükség van rá — öt könyv segítségével albán-szakértővé válik. Nem kell sok nyelvet tudnia, de jó minél többet. Nem kell nagyon lelkiismeretesnek lennie, de nem szabad hibáznia. Nem kell mindig ízlésesnek lennie, de sohasem szabad unalmassá válnia. A riporternek ezenfelül még bátornak, ügyesnek, kitartónak, találékonynak és vakmerőnek kell lennie. És kell, hogy írni tudjon.

Ezekkel a kvalitásokkal — jó újságíró lehet akárki, máról holnapra is. Mindenki a bornyújában hordja a marsallbotot, jöhet a szemináriumból, jöhet a pult mellől, jöhet a közös hadsereg tisztikarából és jöhet lakatosműhelyből; ha tegnap jött, ma már jó újságíró lehet. De a tegnap jöttékből ritkán lesznek mára jó újságírók. A jó újságírót a szerkesztőség neveli, de az újságírónak magával kell hoznia azt a bizonyos hatodik érzéket, az újságcsináló érzéket, és legfeljebb előny: ha szokatlanul bő ismereteket, ügyességeket, nyelvtudást hoz magával.

A híres kancellár-mondás, amelyet utóbb maga a kancellár cáfolt meg, hogy az újságírók pályatévészett emberek, annyiban mindenesetre igaz, hogy az újságírók valamikor mind más pályára készültek. De nincs azért pálya, amelyre annyi szeretettel lépnének emberek, mint erre, nincs mesterség, amelyet annyi szent áhítattal és annyi naiv gyönyörűséggel kezdenének meg, mint ezt. Igaz: az áhítatos és naiv kezdőkből cinikus és hidegvérű emberek válnak; de nincsen azért pálya, amelyen annyi kötelességtudás, annyi pontosság, annyi szeretet és fanatikus kitartás dolgoznék, mint az újságírásban. Hanyag és kötelességmulasztó újságírót még alig látott a világ. És ha a mesterség egy kissé meg is változtatja a közönséges értelemben vett morált, az újságírók között mégis a tisztesség, az erkölcsi erő, a komoly becsületérzés valóságos hőseit és mártírjait lehet találni.

Mi az, ami az embereit úgy hozzákapcsolja ehhez a pályához? Nem az a lelkesedés, amely otthagytatta velük a szemináriumot és az egyetemet, mert az már elpárolgott. Nem is az, hogy a szentlélek lovagjának érzi magát az újságíró, mert csak újságírósága mézesheteiben érzi magát annak. Nem az, hogy miniszteri fizetések is vannak

egy-egy redakcióban, mert az újságírók átlagát — bár a fizetések fölébe emelkednek a középosztály, a lateiner-tábor keresetének — nem fizetik fejedelmien. Nem is a pálya úgynevezett előnyei, hiszen a legtöbb újságíró csak kelleetlenül veszi igénybe a szabadjegyeket és gyűlöli például a színházat. Nem is a munka eseményessége és változatossága, hiszen az újságíró az események iránt való érzékenységet csak a munkája számára őrzi meg. Talán nem is az, hogy minden közember a bornyújában hordja a marsallbotot és hogy — különösen fiatal emberek — néha káprázatos gyorsasággal emelkednek a rangsorban. Hanem az az elfogódás talán, az a bizonytalan borzongás, amely akkor fut át az emberen, amikor a rotációs gép megindul és amikor az ember úgy érzi — még ha egy reakció-szaggal telt papírtömeget ont is a gép — hogy egygyé vált az emberiség egész haladásával és hogy a saját testén lüktet keresztül a haladás ritmusa.

7. Újságíró-szervezkedés.

Újságírók között időről-időre felhangzik a szervezkedés jelszava. A hivatalos újságíró-egyesületeket valamikor szintén azzal a jelszóval és azzal a becsületos szándékkal alapították, hogy az újságíró-munkások anyagi helyzetén kell javítani, az újságíró-társadalom erkölcsi érdekeit kell megvédeni; a kezdetben szerény, harcos és demokratikus egyesülésből azonban idővel mindig dísz-egyesület lesz, reprezentáló testület vagy kényelmes klub; a fiatal költőkből öreg főrendiházi tagok lesznek; az újságíró-bérmunkásból újságíró-munkaadó válik (sokszor ridegebb és kicsinyesebb, mintha szatócs gyanánt kezdte volna a pályáját); a be nem érkezettéit, a munkások, a fiatalok ilyenkor mozgóldni kezdenek és szervezkedni akarnak.

Újabbán a szakszervezet jelszava hallatszik sűrűn. Akik lelkesednek érte, a szakszervezettől várják az újságíró-érdekek eredményes szolgálatát és az újságíró-társadalom erkölcsi érdekeinek a hathatós védelmét.

Ez a remény azonban egészen dőre. Az újságíró — a szónak osztályharcis értelmében — egyenesen szervezhetetlen; és ha valami csoda valamely szervezetet megteremtene, ez a szervezet egészen tehetetlen volna, és sem az újságíró anyagi érdekeiért, sem az úgynevezett erkölcsi érdekekért nem cselekedhetnék semmivel sem többet, mint a hivatalos újságíró-egyesületek.

Az újságíró — hiába érzi és valami kedves naivitással hiába vallja magát újabbán büszkén munkásnak — nem munkás. A munkájával és a munkaadójával szemben egészen más a helyzete, mint az igazi, a szervezhető és, tegyük mindjárt hozzá, tanult munkásnak.

Ami az igazi munkást mindenekelőtt jellemzi és a szervezkedésre és a gazdasági harcra rákényszeríti, az a szomorú törvényszerűség, hogy valószínűleg egész életében bérmunkás marad: az újságírónál nincs meg. Ami ott kivétel, az itt szabály: egy újságíró-karrier a legtöbb esetben úgy végződik, hogy — ha az ember nem is válik munkaadóvá, de — hozzájut a vállalkozói nyereség egy részéhez és megkapja a munkája teljes értékét. Azonkívül: az újságírás a legnagyobb mértékben átmeneti foglalkozás és a képviselőségtől a színházigazgatásig a vagyonszerző alkalmakra való átmenetel egész tömegét kínálja. Azután: nincs két újságíró, akinek a munkája egyforma volna, és nincs őt, aki számára joggal lehetne egyforma munkafeltételeket követelni. Végül: a szervezkedésnek, a különben is nehezen elképzelhető harcnak nincs semmiféle anyagi garanciája. Egy újságíró-sztrájkot elgondolni is képtelenség.

Az újságíró-munka, a jó újságíró-munka értéke csak a közönség éber és kényes ízlésében van. Németországban köthetett is vagy húszt költő kartellt arra, hogy egy bizonyos ár-minimumon alul nem adnak el verseket az irodalmi lapoknak. Németországban a jó vers közszükséglet. (Legalább az irodalmi lapok világában.) De miért volna Magyarországon közszükséglet a jó újság? A verseny még arra is rávitte a kiadókat, hogy jó újságot adjanak. De ha szükség volna rá, tíz irodalmi hajlandóságú kereskedősegéddel, vagy tíz ifjú jogással csináltatná meg a lapjukat, anélkül, hogy a közönség nagy tömegei a változástól észrevennének valamit. Aminthogy van Budapesten újság — és nem a legkevésbé olvasott — amelyet ötven koronás havi fizetésért hazafias jogászok írnak össze . . .

Sztrájkról tehát neveltséges beszélni. A szedőkkel való szövetkezésről szintén neveltséges. Az imponderabiliák, amelyek itt a legfontosabbak, az újságírásnak a művészethez való közelsége, az egyéniség, az egyéni képességek és tehetségek döntő fontossága, lehetetlenné tesznek minden bérmunkás-mintára való szervezkedést. A szervezkedés a legjobb esetben két dolgot érhet el: valamelyes hasznos munkaközvetítést és bizonyos újságíró-társadalmi érdekek szolgálatát. De nem ám — amiről szintén szokás ábrándozni — a sajtó korrupciójának a kiirtását.

A sajtó korrupciója gazdasági okokból fakad. Ez ellen hiába akármiféle újságíró-felbuzdulás, annyival inkább mert — az egyébként sokszor méltatlanul — újságíróknak semmiféle erejük nincs rá, hogy csak egyetlen kiadót is meggátoljanak legitim vagy illegitim üzletei megkötésében. Az az újságíró, aki a lapja üzleteiről tud és akinek az állásánál fogva, módjában volna őket meggátolni is, az egyébként

többnyire nem is akar meggátolni semmit, mert legtöbbször neki is van valami haszna a dologból. Az újságíró nem bérmunkás . . .

Felfelé való harcát az újságírónak magának kell végigküzdenie. Ez a harc semmiképen nem reménytelen. Igaz, kemény munkával, de férfikorra a legtöbb újságíró eléri a polgári jólétnek egy bizonyos fokát. A húsz-, huszonnégy-, harmincezer koronás fizetésű írók, publicisták és szerkesztők a budapesti sajtóban nincsenek sokan. De vannak egy páran. És a tízezer koronás jövedelem a férfikorban levő újságírók között szinte a létminimum.

Ezt az összeget nem mindig egy munkaadó fizeti; az újságíró-jövedelem sokszor több helyről szűrődik össze. Így például egy harminc éves, ügyes politikai riporternak, egy nagy budapesti napilap munkatársának (államtudományi doktor, az ügyvédi pályát hagyta ott) a következő jövedelmei vannak. A lapjától kap rendes — fix — fizetés gyanánt ötszáz koronát. Minthogy minden nap be kell járnia a képviselőházba, ott tudósítást csinál egy esti lap számára is; ettől kap kétszáz koronát. Politikai tudósítással lát el két külföldi lapot, ez jövedelmez minden hónapban négyszáz koronát. Összesen ezeregyszáz korona egy hónapban, tizenháromezerkétszáz korona, hatezerhatszáz forint egy évben. Az államtitkárok fizetése.

Egy másik politikai riporter, egy kisebb lap munkatársa, huszonhét éves, építésznek készült, keres egy hónapban a lapjától 300 koronát, vidéki laptudósítással 300 koronát, különböző cikkekkkel 100 koronát, összesen 700 koronát.

Egy huszonhárom éves rendőri riporter kap havonként a lapjától 240 koronát, egy esti laptól 160 koronát, cikkekkkel keres 40 koronát, összesen 440 koronát.

Ezekért a jövedelmekért azonban keservesen, verejtékesen meg kell dolgozni: reggeltől hajnalig. Tíz órakor délelőtt kezdődik a munka és éjfél után ér véget.

Kevesebb munkával kevesebb jövedelem jár. Újságírók, írók, publicisták, akik csak egy lapnak dolgoznak, kényelmesebben élnek, de kevesebbet keresnek. Van huszonnégyezer koronás fizetés, de van kétezer koronás is.

A tisztességesebb és nagyobb budapesti lapoknál a minimális fizetés egészen fiatal emberek számára 100—160—200 korona. Van munkauzsorások, nagy hazafiak és közéleti erkölcsösök, akik negyvenötven koronás toll-rabszolgákkal íratják össze az újságjukat. De ki fogja a maga ezer koronáját kockára tenni azért, hogy a képviselő úr a rabszolgáinak húsz koronával többet fizessen havonként?

8. A magyar sajtó.

Egyenesen érthetetlen, hogyan született meg az a szállóige, hogy Magyarország a politikai iskolázottság országa.

Politikai iskolázottság . . . Magyarországon sok becses erő, a magyar közéletben sok értékes tulajdonság van, de a politikai iskolázottságot igazán hiába keresi itt a leglelkiismeretesebb társadalmi kutatás Diogenes-lámpája.

Két párt és két ember között — három évvel ezelőtt — bizonyára az volt a legalapvetőbb politikai különbség, hogy az egyik negyvennyolcas, a másik hatvanhetes. Ez volt a legmélyebb szakadék, a legnagyobb távolság, zenit és nadir. Gróf Apponyi Albertnek egy keserűségben született elhatározása ezt az óriási távolságot egy szép napon mégis áthidalta. Apponyi hatvanhetesből — máról-holnapra — negyvennyolcassá tudott lenni. Egy hazafias lélek bizonyára csak nagy forrongások, aggodalmak, lelki tusák és tépelődések után jut egy ilyen nagy elhatározásra. És — csodálatos — mikor barátaival, híveivel, harminc-negyven főből álló pártjával közölte elhatározását, a harminc-negyven ember egyszerre szintén úgy érezte, hogy a hatvanhetes alapba vetett hite megingott. A csodálatos nagy változást, a töprengésekkel és lelki tusákkal járó, a harminc-negyven ember veledcsinálta a vezérrel. Tegnap még ők is hatvanhetesek voltak, ma ők is csak a negyvennyolcas programtól tudták várni a haza javát.

Még ez is rendben van. A harminc-negyven a vezérrel együtt élt, látták a vívódásait és töprengéseinek a visszhangja az ő lelkükben is megszólalt. De azután jöttek a választások . . .

A harminc-negyven embert hatvanhetes programmal választották meg. A választóknak tudniok kellett, miért szavaztak a hatvanhetes programra. A harminc-negyven érthette a vezér változását. De az ezrek és a tízezrek. A távollevők . . . A politikai finomságok és a személyes *rancune*-ok iránt érzéketlenek . . . Nekik ragaszkodniuk kellett a hatvanhéthez, amelyben négy évvel azelőtt a haza üdvét látták.

Nem ez történt. A harmincat-negyvenet az új negyvennyolcas programmal épen úgy megválasztották, mint a hatvanhetessel. Nemcsak Apponyi Albert feküdt le este hatvanhetesnek, hogy reggel negyvennyolcas gyanánt keljen fel, hanem a választók ezrei és tízezei is. De akkor: milyen volt az ő hatvanhetes meggyőződésük ereje, és milyen lett az ő új negyvennyolcas vallásuk tudatossága és értelmessége? Tudták-e ezek a választók, mit jelent hatvanhetesnek lenni és tudták-e később, mit jelent negyvennyolcasnak lenni?

Miért beszéljünk egyébként a választókról? A függetlenségi párt nagy győzelme után a függetlenségi körben nyílt értekezleten vita folyt arról: benne van-e az általános választójog a függetlenségi programmban. És Bartha Miklós és Károlyi István hangosan, és több tucat képviselő halkán amellett plaidírozott, hogy nincs benne. Kossuth Ferenc döntötte el egy határozott „De benne van”-nal a kérdést. A függetlenségi párt vezértagjai nem tudták, hogy egy ilyen döntő fontosságú követelés benne van-e a pártprogrammban.

Arról, ami a koalíció kormányra jutása óta történt, jobb nem beszélni. Mit is beszéljünk tovább? A példa fáj. Magyarországról meg lehet állapítani, hogy nem a politikai iskolázottságnak, hanem a politikai iskolázatlanságnak a klasszikus hazája.

Hiszen tudjuk mi, hogy ennek a rémítő zavarodottságnak, ennek a lelki kuszáltságnak mi a magyarázata. Egyelőre azonban elég ennyi: a magyar közélet teljes zavarodottsága, a közönség teljes politikai iskolázatlansága meglátszik a magyar sajtón is.

Lapok, külföldi lapok is, ritkán állnak párt-szolgálatba. Az újságot a szabad mozgásában a feszes pártprogram gátolja. Az újság nem elveket akar terjeszteni, hanem terjeszkedni akar bármilyen elv rovására. A lapok legnagyobb részének büszkén hirdetett pártatlansága igazában nem etikai elv, hanem — ha öntudatlanul is — üzleti. A párthoz, vagy egy szorosan meghatározott pártprogramhoz való tartozás gátolja a szabad mozgást. A pártatlan újság azonban felhasználhat minden áramlást lent és minden szellőt fent, hogy a hajóját jó vizekre juttassa.

A külföldi lapok sem szeretik a hangos színvallást, a magyar lapok egyenesen rettegnék tőle. Egy bátor szó jobbra vagy balra valamely nagy kérdésben külföldi laptól is elriaszthat egy csoport olvasót; a magyar lap ilyenkor az egész olvasóközönségéért retteg.

Ennek két következménye van. Vagy az, hogy olyan dolgokban, amelyek külföldön a politika nagy vízváltói, hogy ilyen dolgokban a lapok jó része nem mer határozott véleményt mondani, hanem elemelkedik, elszellemeskedik, a szavakkal eljátszogat körülötte (gondoljon mindenki például arra, hogyan viselkedtek a lapok a szekularizáció kérdésével szemben); vagy az, hogy némelyik újság a legtarkább és a legképtelenebbül összeszedett nézetekkel traktálja az olvasóközönséget. Van újság, amely a polgári radikalizmus egész csomó követelése mellett a nemzetiségek kiirtását követeli. Más lap az izzó sovinizmus himnuszai után az állami iskola ellen, a fajszeretet lángoló kitörései közepette a nagybirtok parcellázása ellen, az önálló vámterület dicséretével egy lélekzetre a nagyipar ellen, a demokratikus haladással

együtt kivételes törvények mellett, a házszabályok szentségével együtt egy csomó képviselő kipofozása mellett ír. Nem tudják, mi a perspektívája például az önálló vámterületnek, mi a tartalma a demokrácia jelszavainak.

Azaz: talán tudják. De lehetetlen, hogy a közönségüknek őszintén elmondják. Az agrárius színezetű negyvennyolcas újság olvasója megköveteli a lapjától az önálló vámterület hazafias hangoztatását, de dühösen hördülne fel, ha a lapja megmagyarázná neki az önálló vámterület igazi jelentőségét. Így van azután, hogy az itt említett agrárius olvasó negyvennyolcas újságot olvas, de a negyvennyolcas újságnak soha sem szabad a negyvennyolcas jelszavak tartalmát megmutatnia; így van, hogy zsidó kereskedők, zsidó rabbinusok boldogtalanok, ha egy napon nem kapják meg szívükhöz nőtt újságjukat: a nagybirtokos arisztokráciának nemzeti jelszavakból élő, kereskedelem-ellenes lapját, amely időről-időre — a plébános-előfizetők kedvéért — egy kis hazafias antiszemitizmust is megereszt. Így van, hogy két hét múlva ugyanaz a lap ugyanazon a helyen az ellenkezőjét írhatja annak, amit két héttel ezelőtt írt, így van, hogy a magyar újságok nagy része — kellő óvatossággal — csaknem minden elvet megtagadhat; és csaknem minden elvet elfogadhat. A közönség iskolázatlan.

Ez a közönség, a lapok nagy részét fentartó magyar középosztály nincsen tisztában a maga érdekeivel. Különös társadalmi kapillaritás útján átvette a nagybirtokosság és a hivatalviselő dzsentrizmus egész, gondolkozását. A meggyőződésai és a jelszavai nagybirtokos-meggyőződések és nagybirtokos-jelszavak. A fájdalmi azonban polgári fájdalmak. Innen a zavarodottság, a gondolkodás kúszáltsága, a lap-előfizető megbízhatatlansága. A magyar polgári középosztálynak nincsenek kidolgozott, egész politikai programjai, kialakult, teljes, befejezett meggyőződései, nincsenek élesen elhatárolt pártalakulásai: nincsenek tehát magyar lapok, amelyeknek élesen elhatárolt, tiszta és világos programjuk van.

A kialakulatlanságnak gazdasági okai vannak. A termelés régi rendje azonban kiadott minden erőt, ami benne volt. A nagybirtokos osztályuralom utolsó *àtout*-ja a negyvennyolcasság volt. Az erejevesztett termelési rendet és a ráépült politikai uralmat azonban semmi sem tarthatja már sokáig életben.

Az osztályok tudatára ébrednek a maguk érdekeinek; az eddig elhomályosított osztálytagozódás a legnehezebb járású agyvelő számára is világossá lesz; a polgári osztály megalkotja a maga politikai programjait. És a lapjaitól megköveteli a maga meggyőződéseinek a hirdetését.

Nem jöhet többé egy új függetlenségi párt, amely felvesz a programjába hetet, havat, kéket zöldet, mindent, amiről azt gondolja, hogy a választóknak tetszik, felvesz anélkül, hogy csak egy program-pontját is a maga értéke szerint értékelné és a maga igazi jelentőségében megértetni akarná. Nem jöhet többé omnibusz-programm, amely meghódít minden elégedetlenséget és amely demokratikus lobogó alatt feudális csempészárút szállít. Ki van játszva az utolsó *àtout*.

Az osztálytagozódás azután nyílt színvállást követel a lapoktól. Akkor minden lapnak tudnia kell, mit akar, mert tudnia kell, mit vár tőle a közönsége. Sok lapra keserves napokat fog hozni ez az átmenet, de a lapok nagyrészének szellemi és erkölcsi nívóját emeli. Mert az élesen körvonalazott pártprogramra korlátokat állít a vezércikkekben üzött szemérmetlen előfizető-fogdosás elé; és mert a párt-ellenőrzés, amelyet nem kell hogy egy bizottság gyakoroljon, amelyet épen a pártéletadta politikai iskolázottság végez, ez az ellenőrzés erős korlátokat rak az üzletkötések, a megfizetett írások és a megfizetett — elhallgatások elé. (Aminthogy sokszor a legkényesebb kérdésekről egy-egy igaz szót, néha egészen egyformán hangzót a *Népszava*-ban és az *Alkotmány*-ban lehet találni. Két „elfogult” pártlapban: a szociáldemokratában és a klerikálisban.)

Pártoknak: osztályoknak harca szüli a haladást. Ez alól az igazság alól a sajtó sem kivétel. Ha itt-ott nem is demonstrálja még ezt az igazságot, az ígétét már megmutatja. És zavaros, sokszor piszkos áradásában mindenképen, a fejlődés korábbi vagy későbbi stádiumában egyformán — újra csak ezt kell mondani — a haladás örök ritmusa lüktet.

Bíró Lajos.

